RUXANDRA LUCIA ŞOPTEREAN (STRETE)
"Petru Maior" University of Târgu-Mureș

I.D. SÂRBU'S BIOGRAPHY UNDER THE SIGN OF THE NATIONAL COUNCIL FOR THE STUDY OF SECURITATE ARCHIVES (CNSAS)

Abstract: For a period of fifteen years I.D. Sîrbu published his works under different code names so that he could hide his real identity. He wrote thoroughly even though most of his plays and novels were refused by the censorship of those times. In 1989 he decided to write his memories, in the form of a dialogue in order to underline one of his major qualities, which is the orality.

Keywords: code names, identity, censorship, memories, orality.

Există la Consiliul Naţional de Studiere a Arhivelor Securităţii patru mari dosare Sîrbu numerotate generic I5265 la care erau adăugate, cu numere romane, I,II,III, IV.În mare, ele urmăresc viaţa lui Sîrbu de la iesirea din detenţie până în momentul în care este îngropat la Cimitirul Sineasca din Craiova la 19 septembrie 1989. La acea dată, locotentul Andreias Ion raportează Serviciului I al Inspectoratului Dolj al Ministerului deInterne/Securitate că a fost prezent la funerariile scriitorului si Stefan Augustin Doinas a evocat activitatea defunctului. Ofiţerul socoteste că „următoarele aspecte au fost reţinute ca prezentând interes": defunctul a fost un fiu de muncitor care a „fost preocupat în permanenţă a reda realităţile vieţii cotidiene în creaţia lui", avut o viaţă contradictorie si că „tocmai de aceea, scrisorile rămase vor limpezi acest lucru".

În această perioadă de peste un sfert de veac (1963-1989) Sîrbu i-au fost atribuite patru nume de cod prin care Securitatea ascundea, în documentele oficiale, identitatea reală a scriitorului: „Serbănescu", „Ursu", „Sîrbulescu"si „Suru". Majoritatea delatorilor au fost din Craiova dar si din localităţile în care Sîrbu se deplasa. Din Petrosani informa Securitatea sursa „Silviu Oproiu" care, la 15 aprilie 1976, relata ceea ce spunea Sîrbu în curtea Teatrului de Stat Valea Jiului din Petrosani; „Că dacă e vorba de închisoare, asta si vreau, să mă bage la închisoare că spun adevărul. Nu le convine adevărul? Stiu că mă suspectează dar eu sunt inofensiv, gura e de mine. Doar atunci când scriu..." „Sursa" oftează: „Aia e rău, că scrii! Si din scris ies toate relele!" Sîrbu face o premoniţie ce se va dovedi adevărată: „Tot ce am scris nu o să citească nimeni decât după moartea mea. Eu nu înţeleg de ce trebuie să turbeze sute de oameni pentru că eu, I. D. Sîrbu, vreau să nu mă las călcat în picioare si spun adevărul..." Dosarele conţin note informative, rezoluţii ale ofiţerilor de securitate, cereri de instalare a aparaturii de interceptare, cereri de prelungire ale mandatelor obţinute, redarea convorbirilor înregistrate, copii după scrisori interceptate, reţinute sau repuse în circuit după fotocopiere, corespondenţa oficială între inspectoratele judeţene de Securitate în care erau semnalate deplasările scriitorului, rezumate ale scrisorilor în care erau reţinute doar date concrete privind intenţiile de deplasare si de apelare a forurilor de conducere ale Uniunii Scriitorilor, ale partidului sau ale culturii si educaţei socialiste, planuri de măsuri, redactate minuţios pentru lămurirea si influenţarea obiectivului, solicitări adresate miliţiei pentru identificarea persoanelor care intrau în contact cu scriitorul, a vecinilor si solicitări ulterioare de urmărire, dacă prezentau interes operativ. Memoriile proiectate si "încremenite în proiect". La începutul anului 1989, scriitorul e ferm hotărât să-si scrie memoriile. Este entuziasmat de idee si pentru

BDD-A21813 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:26 UTC)

că eseul nu i se pare abordarea cea mai potrivită, varianta cea mai la îndemână îi pare scrierea lor sub forma unor dialoguri. Îi scrie, în acest sens, editoarei sale, Maria Graciov: „Capul îmi vâjâie de idei, proiecte. Doresc mult să scriu un volum de eseuri dar politologul din mine nu se împacă cu memoria mea autobiografică. Ce ai zice de un volum de dialoguri (eu si un imaginar reporter tânăr vorbind despre Petrila, Război, Filosofie, Blaga, Ilegalitate, Puscărie, Craiova etc)? Peste trei săptămâni încrederea că va putea duce proiectul la bun sfârsit începe să se clatine. Acum e reticent pentru că nu stie dacă boala va recidiva sau nu. Îi e teamă că ireparabilul se va produce si va duce cu el, fără a lăsa urme palpabile, fantastica sa memorie si istorie: „Anul acesta dacă sănătatea îmi va permite, simt în gură o coadă de sarpe, mă tem că nu a fost scos totul - deci, dacă voi avea condiţiile necesare, îmi voi scrie primul volum din Memoriile mele. Vesele. Ieri am terminat un lung interviu despre Blaga, mi se cere un altul despre Valea Jiului, prietenii mei de aici se tem să nu duc în mormânt fantastica mea memorie si istorie". La jumătatea lunii martie îi scrie, într-o bună stare de spirit, unei vechi prietene din Germania, Mariana Sora. Îi vorbeste de talentul său oral si despre iminentele Memorii. Observăm că scriitorul a rămas tot la ideea că modalitatea de a dialoga cu cineva ar fi cea mai potrivită pentru că i-ar fi pus în evidenţă care o mare calitate: oralitatea. Dialogul i-ar fi stimulat si acea qualite maitresse a scriitorului petrilean: capacitatea de a povesti captivant. „Dar voi începe a povesti dialecticele noastre întâlniri. Mă întorc la talentul meu originar, cel oral, fiindcă sunt si rămân un povestitor: copilăria, armata, războiul, soţia, soţul, colonia au fost orizonturi în care m-am format, aflând înainte de a începe să citesc si să studiez mai totul despre Lume, Viaţă, Oameni..." Argumentul pentru a-si convinge partenerul de dialog epistolar că ceea ce povesteste e de interes major e si faptul că cineva poate străbate mări si ţări pentru a-l asculta: „Imi vine o prietenă din Israel nu pentru conversaţii sau discuţii ci... ca să mai povestim". Scriitorul îi promite editoarei sale Maria Graciov că luni, 11 aprilie 1989, va începe volumul său de memorii lăsând deoparte orice alt proiect literar. Povestea lui e rezumată de d-na Graciov în articolul său intitulat Sîrbu de la Craiova din Caiete critice: „La începutul lui septembrie 1988, după apariţia acestui graţios roman pentru copii, Editura Cartea Românească a fost invitată, alături de altele, la un salon al cărţii, deschis la Băile Herculane. M-au ales să prezint, însoţită de autor, Dansul ursului. Au avut loc două sau trei întâlniri cu cititorii, în care Gary s-a depăsit pe sine în vervă si spirit. Colegii de la editurile Facla, Eminescu si Dacia, care au asistat la aceste întâlniri au descoperit cu uimire statura intelectuală si farmecul fără egal al unei personalităţi pur si simplu cuceritoare... Ne-am despărţit, promiţându-ne să ne vedem în cel mult o lună, ca să lucrăm la cele două cărţi de memorii. În noiembrie am primit o foarte lapidară scrisoare, în care-mi spunea că se simte dator să-mi aducă la cunostinţă că proiectele noastre trebuie amânate sine die, întrucât i s-a diagnosticat o formă de cancer în gât si va fi nevoit să se opereze. M-am dus, totusi, la Craiova după ce a fost operat. Era încă puternic, lupta cu boala, dar era un chin să se hrănească, să se spele, să vorbească - totul. M-am oferit să merg de două ori pe lună la Craiova si să-mi dicteze, urmând ca eu să pun la punct manuscrisul si el să-i dea o ultimă lectură pentru bun de cules. Întâi a acceptat, dar după o săptămână m-a anunţat că renunţă. Am dat iarăsi o fugă să-l văd. Nu-mi venea să cred că boala făcuse asemenea ravagii într-un timp atât de scurt. Mi-a vorbit, parcă lăsându-mi un legat, de o serie de articole publicate în timpul războiului în revista Ţara si semnate de el sub un pseudonim. Întâmplător, pseudonimul a coincis cu numele real al unui profesor care, arestat, a admis sub tortură că el este autorul lor. Să restabilesc eu cum stau lucrurile, că el, Gary, nu mai are timp. Apoi, când Lizi a iesit din cameră, m-a rugat să-i procur stricnină, să nu-l las în umilinţa bolii. Nu am avut tăria să-i promit. La plecare mi-a cerut să nu-l mai caut". Primele capitole din primul volum s-ar fi referit la Casa, Mama, Tata, Blaga, Partidul, Colegii, Universitatea etc. Puscăria si Craiova (exilul penal) urma să formeze substanţa unui al doilea volum. Securitatea vrea să intensifice, din acest motiv, munca de influenţare o Obiectivului "SURU". Ea considera că, la

BDD-A21813 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:26 UTC)

fel ca si în munca lor, nici Scriitorul nu ar trebui să lase, urme palpabile ale trecerii sale prin viaţă. Din păcate, pentru Sîrbu acest generos proiect literar nu a putut fi dus la îndeplinire. Scriitorul era foarte bolnav si prea aproape de „Otopenii de Dincolo" pentru ca memorialistul să mai poată fi luat, cu seriozitate, în discuţie. De atlfel, asa cum rezultă din textul reprodus mai sus, Sîrbu îi cere, în mod expres, editoarei sale să nu îl mai caute si să nu mai deschidă acest subiect. În februarie 1989, într-o scrisoare adresată familiei dr. Steiner din America si interceptată, de vigilenta Securitate, Sîrbu revine la obsesia sa literară: memoriile sale. El crede că ar putea face un schimb de povestiri drolatice cu cei care au trăit în Valea dar au părăsit-o. la timp, alegând brava Lume nouă. "Nu mie frică de Moarte, ca dramaturg am ucis mulţi oameni în piesele mele dar ich furchte das Sterben, mi-e groază de murire, de lunga agonie, de mizeria unei destrămări în rate mici. Dar fiindcă am două-trei cărţi importante de scris, lupt pentru fiecare zi în care pot lucra normal; îmi lipsesc 17 ani la inventar, am iesit (spre marele meu noroc si divină inspiraţie) la pensie, în 1973, abia în anii acestia de amurg am reusit să mă adun, să scriu, să fiu ceea ce am fost întotdeauna, dar…" Acestea sunt motivele pentru care prezenta lucrare a încercat să abordeze, pe larg, tocmai acele subiecte si capitole pe care scriitorul nu a mai reusit să le astearnă pe hârtie. Poate că unele abordări ar putea să pară excesive în economia lucrării dar noianul de informaţii obţinute din arhiva C.N.S.A.S. ar fi fost păcat să nu fie valorificat la maximum.De asemenea, am considerat oportun ca descrierea Casei natale să fie completată cu informaţii absolut necesare asupra matricei natale (Valea Jiului, ca loc de graniţă între Imperiu si Ţară, Petrila, Colonia, Mina etc). La fel, ni s-a părut necesar ca vorbind despre tatăl scriitorului, să insistăm asupra activităţii lui sindicale, descriind pe larg un contract de muncă exemplar semnat de administraţie cu lucrătorii din industria minieră. Contracul are o precizie de ceas elveţian si o descriere în amănunt, de inspiraţie tipic nemţească, a tuturor situaţiilor care s-ar putea ivi între cele două părţi în procesul muncii în subteran.

Pentru a înţelege exact care sunt rădăcinile săle pe filiera maternă am procedat la odescriere a locurilor unde împărăteasa Maria Tereza i-a asezat pe colonistii veniţi dinBoemia. Puscăria părea, iniţial, un subiect greu de abordat dar parcurgerea literaturii deinspiraţie carcerală ne-a fost de mare folos pentru a înţelege asa cum se cuvine infernulpuscăriilor comuniste. Marii săi prieteni (dascăli, cerchisti, colegi) au fost, din nefericire„obiective" urmărite, cu asiduitate, de Securitate. Am găsit în arhiva C.N.S.A.S. o seamă de note informative care îi vizau pe toţi acesti intelectuali care s-u opus comunizării. Înainte de a muri, Sîrbu ar vrea să nu se piardă, odată cu dispariţia sa fizică, fantástica sa memorie si istorie. Lucrarea noastră încearcă să recupereze, cu mijloacele istoriei literare, ceea ce scriitorul nu a mai apucat să scrie cu mâna sa. La douăzeci de ani dela moartea lui Sîrbu, contemporani mai norocosi i-au supravieţuit. Ei au fost martorii care, împreună cu documéntele consultate,au constituit niste imaginare piese de puzzle cu care am încercat să recompunem întregul. A fost o încercare extrem de laborioasă dar, ca să folosim un cuvânt-cheie dintr-o epocă apusă, mobilizatoare. Ce a iesit sperăm să fie în spiritul epitafului scris de Sîrbu în 1971, într-o vreme când sfârsitul lui era, undeva, foarte departe…. Cu cinci luni înaintea sfârsitului pe care, deocamdată, nu îl întrezărea deloc, Sîrbu pare ferm hotărât să astearnă pe hârtie aminitirile esenţiale ale vieţii sale. Nu mai vorbeste nimic de dialogul pe care i-l propusese editoarei sale la începutul anului. Acum ia totul pe cont propriu. La mijlocul lunii aprilie 1989 scriitorul crede că sfârsitul său e, încă, undeva departe. Nu a intrat în faza finală a bolii si e convins că mai are de scris si că mai are timp să scrie cel puţin două volume de memorii. Prietenului si fostului său concitadin Lucian Giurchescu i se confesează, spunându-i că are, deja, un contract ferm cu o mare editură românească pentru apariţia lor. Contractul de care vorbeste nu exista ci a fost vorba doar un dialog epistolar (evocat anterior) cu editoarea Maria Graciov în care era întrevăzută si posibilitatea unei colaborări pentru scrierea Memoriilor sub forma unor covorbiri. „Starea asta de pândă si asteptare va dura încă

BDD-A21813 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:26 UTC)

multe luni; dureri am dar, deocamdată, metastaza pare să întârzie. Drogul speranţei mă încearcă, totusi; încep să mă uit cu dragoste la masina de scris care mă asteaptă. Avem, încă, cinci cărţi de scris, din care două volume de memorii si un volum de teatru literar, sunt imperativ-categorice.... Am contract cu Editura Cartea Românească pentru un volum de Memorii.... Acord lungi audienţe amintirilor mele... mă întorc cu emoţie si recunostinţă în Colonia Petrila si la Liceul din Petrosani". În luna următoare, aflăm că încă se mai pregăteste pentru a începe Memoriile. Îsi caută alibiuri pentru că nu poate începe redactarea lor. Îi lipsesc, de pildă, câteva considerente despre noii săi concitadini. Din păcate, mai are de trăit doar patru luni: „Lui Regman, în urmă cu 2-3 ani, i-am trimis, sub formă de lungă scrisoare, câteva considerente despre olteni si Oltenia; originalul l-am pierdut, acum îmi pregătesc memoriile...am nevoie de acele pagini". Memoriile sale, anunţate a fi când vesele când triste, ar fi fost foarte probabil, după ceea ce a consemnat Sîrbu despre perioada istorică traversată, niste scrieri politice. Securitatea nu-si făcea griji din această pricină. Ea stia că sfârsitul „Obiectivului" e aproape si că Memoriile nu vor mai fi scrise niciodată. „Copiii se nasc politic, se hrănesc politic. La grădiniţă învaţă să recite politic, să se joace politic. Scoala e în întregime politică, aerul, hrana, buletinul, medicamentul etc. Totul si toate sunt politice. Eu însumi nu mă mai pot defini ca fiind un fel de Iacob idiot, care toată viaţa, nu am avut altceva mai bun de făcut decât să mă lupt cu acest înger degradat, care ar fi politica lumii în care au trăit Hitler siStalin. Ea rezumă destinul generaţiei noastre..." Cele de mai sus se regăsesc în nota nr. 0014693 din 11 mai 1989. La finalul acestei note, Securitatea notează că starea sănătăţii lui „Suru" se înrăutăţeste.

Scrisoarea în care se plânge că Regman i-ar fi rătăcit paginile în care făcea câteva considerente despre olteni si Oltenia e relevantă pentru ceea ce îi lipsea pentru redactarea lor. Cercetarea noastră si-a propus să identifice acele documente care ar fi putut sta la baza unor redatări exacte a timpurilor pe care le-a străbătut si a locurilor care si-au pus amprenta asupra omului. Memoriile sunt, spre deosebire de jurnale, scrieri aproximative. Memoria îţi poate juca feste si de multe ori această modalitate de a evoca un timp si un loc nu este credibilă. În plus, stiind deznodământul fiecărui acţiuni întreprinse dai nastere, pe nesimţite, unui eu atoatestiutor. „V-am spus eu că lucrurile se vor petrece asa cum am prevăzut?" poate o fi un laitmotiv al unor relatări total neinteresante si relativ mincinoase.

Ideea noastră de a discuta, pe baza unor documente de arhivă, despre capitolele care

urmau să constituie materia vie a două volume de Memorii (Casa, Mama, Tata, Blaga, Partid, Colegi, Universitate, anii obsedaţilor, Valea Jiului, Puscărie si Craiova-exilul penal) ni s-a părut o reparaţie morală vizavi de Scriitor si de Opera pe care nu a mai apucat să o scrie. Reconstituirea unei vieţi este o operaţie ce trebuie să ţină cont de timpul fizic scurt care ne e dat fiecăruia. Dispariţia martorilor e resimţită dramatic de orice cercetător al vieţii omului cu care acestia au fost contemporani. De aceea ni s-a părut imperativă ca, la două decenii de la plecarea scriitorului spre „Otopenii de dincolo", să refacem, în primul rând, firul vieţii lui si, abia apoi, să despicăm firul în patru al Operei.

Pentru orice operă care se respectă proba timpului este esenţială. Pentru a reconstitui

biografia unui scriitor lucrurile stau diferit. Cu cât esti mai aproape de subiect, din punct de vedere temporal, cu atât rezultatele sunt mai spectaculoase. Cu Opera scriitorului, lucrurile stau exact pe dos: Timpul lucrează în favoarea lui. Sîrbu a scris, toată viaţa, în contratimp cu Istoria. „Toate nuvelele si piesele de teatru pe care le-am scris în anii aceia, mi-au apărut, în volume, după 1968", constată, cu amărăciune, Sîrbu în anul 1989. El invocă o maximă latină („Difficile fuit satiram non scribere") care rezumă, în bună măsură, filosofia sa scriitoricească. Dificil a fost să satirizezi nu să scrii. Într-adevăr. Dar, din păcate, dacă se conduce după acest principiu, scriitorul pune în prim plan dezvăluirile deranjante pentru timpul respectiv si lasă, în plan secund, chestiunile estetice.

BDD-A21813 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:26 UTC)

El vrea să anunţe, primul, că împăratul este gol si lumea să ia, degrabă, măsurile care se impun. Scriitorul de acest tip preia, în chip involuntar, locul unui gazetar ideal, mereu pe fază si aflat, întotdeauna, în slujba mulţimii. Cum gazetarul epocii trecute nu ataca subiectele sensibile decât cu voie de la cenzură era mereu, pe piaţa neagră, un surplus de informaţie explozivă care nu era valorificat oficial. Sîrbu scrie curajos asumându-si un decalaj temporar de circa două decenii. Partea proastă a acestei abordări curajoase (eu scriu nu cum nu s-a mai scris ci scriu ce nu s-a scris) e că, între timp, adevărurile subversive devin locuri comune. Despre ororile lui Stalin vorbeste Hrusciov, despre Hrusciov vorbeste - de rău - Brejnev, despre Brejnev - Andropov, despre Andropov - Cernenko iar despre toţi - Gorbaciov. Morţile survenite la Kremlin nu auavut, în regimul comunist, o succesiune, cât de cât, previzibilă. Domniile rosii au fost la început lungi iar, spre sfârsit, scurte. Sîrbu a asteptat, cu tenacitate, să vină si vremeascrierilor sale subversive. A făcut puscărie (si) pentru o piesă care povestea despre nenorocirile aduse de o societate sovieto-română de exploatare a cărbunelui din Valea Jiului.

Iniţial au citit-o, în cerc extrem de restrâns, de Blaga, Rusu, Breazu, Agârbiceanu, Ladea, Eta Boeriu si Eugen Todoran. După iesirea din închisoare a rescris-o, schimbându-i titlu(SOVROM Cărbune a devenit Frunze care ard) si mutând acţiunea, printr-o regresietemporală, în 1941. Motivul este simplu: în acel timp, se mai putea vorbi, încă, de o grevă… Piesa nu mai rupe gura târgului pentru că, despre Sovromcărbune, a apucat să se pronunţe critic si Partidul Comunist prin vocea autorizată a tovarăsului Ilie Verdeţ.

În timpul comunismului, dezvăluirile de acest tip s-au dovedit eficiente pentru autoriilor, doar dacă lucrările respective erau scoase peste graniţă iar editurile occidentale le publicau în mod operativ. Asta însemna că opinia publică occidentală putea lua atitudine si scriitorul putea simţi, cât de cât, că nu este singur. El se putea socoti protejat (si privilegiat) de atenţia pe care i-o acordau mjloacele de informare în masă din Vest. În aceste cazuri, prima nu atât valoarea literară a operei ci curajul cu care erau dezvăluite adevărurile bine ascunse ale sistemului totalitar. Occidentul aprecia si căuta mai ales argumentele care puteau submina sistemul comunist si nu modul în care erau făcute publice. Cărţile de acest tip trebuiau să se adreseze unui public cât mai larg care nu punea mare preţ pe literaturizare. Încercarea lui Sîrbu de a trimite la Paris piesa Sovromcărbune esuează lamentabil. Cei care află de piesă sunt securistii. Acestia, fără să aibă la dosarul cauzei, piesa încriminată, condamnă exemplar pe autorul unei piese invocate Sovromcărbune era o piesă necitită, nejucată ci doar citată de martorii acuzării.

Cu toate că receptarea critică a operei sale înainte de 1989 îi dădea dreptul doar la o poziţie subalternă în cadrul Cercului literar de la Sibiu, Sîrbu era convins că posteritatea îi face dreptate. La 17 septembrie 1987, el îsi scrisese, deja, majoritatea operei de sertar. În acea zi, el se hotărăste să-i adreseze, din Craiova, vărului său Edmund Pollak o „scrisoare de destin". Sîrbu scrie astfel o scrisoare-testament, care printr-un hazard bizar, e datată chiar în ziua în care, peste doi ani, va muri. E o scrisoare dramatică străbătută de fiorul lumii de Dincolo: „Dacă mor mâine, acestea ar fi operele mele postume: mă înscriu astfel pe linia Stanca Radu, Blaga, Eta Boeriu, Cotrus - si a altor prieteni care au apărut mai ales după ce au dispărut." Cele patru opere pe care contează Sîrbu sunt romanele *Adio, Europa!*, *Lupul si Catedrala*, *Dansul ursului Buru* si *Exerciţii-le de luciditate* (care vor deveni, postum, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*). El îi descrie, pe rând, d-lui Pollak, operele pe care le-a scris muncind „ca un rob la galere". Despre Adio, Europa! (titlu francez ironic: La condition roumaine) spune că e un roman de 1.000 de pagini destinat Occidentului. „Nu l-am arătat nimănui, nu e pentru colegii mei fricosi si prudenţi la maximum. Încercările mele, tatonările mele discrete si disperate de a-l trimite „dincolo" au esuat; trăiesc în fundul unei gropi de sobolan, nu am nici o posibilitate, nici o relaţie, nici o speranţă că îl voi putea trimite. Cred că

BDD-A21813 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:26 UTC)

acest roman e mai bun (sau aproape la fel de bun) decât scrierile unor celebri rusi sau polonezi, în aceeasi

situaţie cu mine. Doar că e foarte românesc, foarte actual, începe ridicol si sfârseste tragic. O sinteză. Un ţipăt inteligent, o febră yalta, halucinaţie si moarte, adevăr si acuzare. L-am terminat în 1985, toamna".

Al doilea roman la care face referire Sîrbu e Lupul si Catedrala. Acesta a fost scris în anul 1986 si predat, în acelasi an, editurii Cartea Românească. „S-a bucurat de un refuz categoric, la înalt nivel. Romanul acesta ar putea apare oriunde în altă ţară socialistă, chiar si în Rusia. Chiar si la noi, acum zece, cincisprezece ani. Astăzi, nu!" Romanul a circulat, în manuscris, printre prieteni si a fost extrem de elogiat: „Nu îţi pot spune ce elogii am primit, dar poate că mă însel: publicul si posteritatea sunt adevăraţii judecători ai unei opere despre astăzi, exact la public nu am acces iar de posteritate sunt lipsit".

În 1987, scriitorul a lucrat la un roman care voia neaparat „să meargă, să treacă" de furcile caudine ale cenzurii comuniste. El si l-a subintitulat „roman pentru copii si bunici" si voia să-l vadă cât mai repede în librării. Avea nevoie de public si de bani. Simţea că, scriind doar pentru sertar, îi rugineste si îi piere numele. Romanul e conceput în intervalul februarie-august 1987, perioadă în care Sîrbu a stat câte opt ore la masa de scris. Lucru a fost extenuant si pentru că afară erau niste călduri infernale. A iesit un roman de 320 de pagini intitulat Dansul ursului Buru. După părerea scriitorului Dansul... era „un roman iniţiatic, grav si plin de simboluri". L-a predat, iniţial, la editura Scrisul Românesc din Craiova. De acolo nu i-a parvenit decât „o tăcere polară" iar pe stradă era ocolit ca un ciumat, ca un om care ar fi comis o spargere sau ar fi înfăptuit o crimă. „Nu mă mir - zice scriitorul - Soarecele B a fost obiectul unei analize la nivel Dulea, a fost declarat o rusine, o porcărie, redacţia care m-a tipărit a primit un vot de blam".

Soarecele B putea, însă, apărea, fără probleme, în Uniunea Sovietică si Cehoslovacia. Cu toate acestea, autorul nu vrea să se laude cu aceste succese literare externe pentru a nu atrage, inutil, atenţia asupra unei cărţi apărute cu mare greutate în ţară. La Craiova simte că nu va avea nici un succes pentru că „fricosii din Craiova se uită cu lupa la fiecare cuvânt din romanul meu: voi fi amânat, dus cu vorba, fiert în oală seacă. Nervi si disperare neputincioasă". Unica soluţie e retragerea manuscrisului de la Craiova. Lizica Sîrbu are această ingrată misiune. Finalmente, Ursul apare la Bucuresti cu largul concurs al editoarei sale, Maria Graciov. Pe lângă aceste trei romane, Sîrbu a transcris cinci caiete groase care cuprindeau circa 400-500 de pagini sub forma unor glosse sau microeseuri ce îi păreau a fi „firimituri de la masa săracului". În toamna anului 1987, Sîrbu se pregătea să le treacă pe curat si să le dea o formă definitivă. Glossele vor deveni, în formă finală, Jurnalul unui jurnalist fără jurnal.

„Adun de 15 ani vechile, bătrânestile povesti ale minerilor din Valea Jiului", îi scrie Sîrbu, la iesirea din închisoare, lui Ion Brad. "Am făcut filosofia culturii pe vremuri, stiu ce este folclor, stiu ce este un mit. Aceste povesti, unele vechi de peste 1.000 de ani, sunt aproape mituri. Îmi dau seama de valoarea lor etnografică, culturală. În fond, cred eu, există doar trei ocupaţii care au dreptul, deocamdată, să se considere) ontologice, globale, deci creatoare de cultură proprie: agricultura, marinăritul...si mineritul (fiecare fiind legat de condiţiile materiale specifice ale unui anumite peisaj si formă de lucru). Folclorul ţărănesc e cunoscut al saga-urilor marinăresti, la fel; eu am adunat de la bătrâni, de la babe, vreo 30 de vechi mituri mineresti. Reflectă o lume, o gândire, un „orizont stilistic" ar zice Blaga. Le port în traistă (ca Sincai, cronica sa) de zece ani. O parte din ele am încercat să le strecor în volumul Povestiri petrilene care-l am la Edit(ura). Tin(eretului). Nici acela nu a apărut. Si acum zic: Un fiu de miner vrea să scrie despre mineri, într-un regim bazat pe dreptatea lor... Nu se poate, nu se poate să fie posibil. Ar fi tragic si ridicol".

BDD-A21813 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:26 UTC)

Mutatis mutandis, si Sîrbu devine un mare scriitor abia după ce intră, spiritual vorbind, în îmbrăţisarea Marelui Frate. Plecarea lui, impusă de împrejurările tulburi alevremurilor, din Genopolis la Isarlâk îi dă prilejul de a scrie ca dintr-un exil. Acolo limba oficială e cea a perfectului simplu. Scriind cu verbe conjugate la perfectul compus, el pare a fi un scriitor ce apelează, ca si Antioh Cantemir, la o limbă străină. În timpuri tulburi, rolurile se pot, foarte usor, inversa. Cei doi eroi ai absurdului socialist, imperativul director politic si intransingentul asistent universitar Sîrbu se revăd în 1957 pe vremea când era redactor la revista Teatrul. „El era după câţiva ani de puscărie - eu eram înaintea câtorva ani de puscărie". Cel vinovat i-a plâns pe umăr, mărturisindu-i că, după infernul puscăriei, a trecut, cu arme si bagaje, de partea lui Hegel. „L-am înţeles, îmi era milă de el. Călăul este, si el, o victimă".

Din 1967 si până la 1987, într-un interval de 20 de ani, a scris 17 piese de teatru: Arca Bunei Speranţe, Iarna Lupului cenusiu, La o piatră de hotar, Frunze care ard, Covoroltenesc, Simion cel Drept, A doua faţă a medaliei, Amurgul acela violet, Rapsodie transilvană, Catrafusele, Legenda Naiului, Singurătatea mierlei, toamna, Sâmbăta amăgirilor, Bieţii comedianţi, Dacia 1301, Plautus si fanfaronii si Pragul albastru. O parte din aceste piese au fost strânse în volumele Teatru (1976), Arca bunei speranţe (1982) si Bieţii comedianţi (1985). „Eu cred că o nuvelă e mai aproape de teatru si romanul e mai aproape de film. dar strucura teatrului mi se pare diferită si de nuvelă si de roman. Teatrul e miscare, conflict. În stare aproape pură. Iar dialogul mi se pare a fi materializarea esenţei dialectice a lumii, a oamenilor si a valorilor. Când scriu proză visez. Las condeiul liber. Când scriu teatru mă chinui: gândesc trei ore, vorbesc singur si abia după aceea scriu trei rânduri. E o diferenţă". Efortul de elaborare se simte, din păcate peste tot. „Spre rusinea mea, trebuie să recunosc că toate cele trei scenarii, pe care le-am scris si pe care le voi publica curând, sunt de fapt romane concentrate. Concentrate si traduse în limba obiectivului de filmare. Când le citesc mi se pare că sar încontinuu pagini, că răsfoiesc grăbit povestea mai lungă. Dar să nu uităm că a fi simplu e o treabă foarte complexă si târzie. Si a fi scurt, deasemenea"(1971).

În postfaţa la Jurnalul unui jurnalist fără jurnal, Marin Sorescu constată, fericit, că „s-au produs în subterană, câteva capodopere ale genului, cum ar fi Jurnalul fericirii al lui Steinhardt sau acesta a lui Ion D. Sîrbu". Cele două scrieri de sertar „vin să contrazică o reflecţie amară a lui Cioran, care-mi spunea odată, mâhnit, că noi, românii, mai că i-am întrecut pe rusi la anii de pusărie, numai că, spre deosebire de acestia, nu suntem în stare să scriem o carte postală. Or, aceste cărţi sunt mai mult decât o carte postală". Sîrbu scrie, potrivit vecinului său Sorescu, „într-o stare de frică metafizică". Această stare „generează curajul investigaţiilor spirituale. E propice creaţiei. Fiinţa ne e în alertă, simţurile stau la pândă, minunile îsi deschid corola în faţa pupilei noastre dilatate la maximum". Frica metafizică poate veni si din existenţa celor trei închisori pe care le-a cunoscut orice deţinut politic. Potrivit studiului Memoria represiunii politice din perioada comunistă de George Florian Macarie, fostii deţinuţi politici vorbesc de existenţa a trei închisori: cea mare, cea mică si cea interioară. Exact ca în Iona lui Sorescu: evadarea dintr-un chit te duce doar în burta unui chit mai mare. „Închisoarea mare era reprezentată de perimetrul închisorii. Orice încercare de evadare sau simpla apropiere de gardul închisorii se pedepsea cu împuscare fără somaţie. O a doua închisoare, cea mică era constitută din celulă. Ea poate fi considerată astfel deoarece uneori era interzisă până la iesirea în curte, astfel că celula a fost singurul lor univers pentru ani de zile. Un al treilea cerc penitenciar era cel interior, determinat de frica de a-ţi exprima gândurile, numit si închisoarea sufletului. Existenţa ei se datora informatorilor din celulă, recrutaţi dintre deţinuţi dar si agenţilor din securitate, înfiltraţi în celulă. De asemenea, în unele închisori, tortura, umilinţa si privaţiunile (de a se întâlni cu familia) au fost, în continuare, prezente".

Ion D. Sîrbu a murit în ziua de 17 septembrie 1989 cu doar 96 de zile înainte de căderea sistemului comunist din România. Dacă ar mai fi trăit încă 55 de zile ar mai fi putut

BDD-A21813 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:26 UTC)

vedea măcar căderea Zidului. Pusă pe seama Măgarului Gary, moartea e văzută ca o ultimă formă de relief, ca un ultim obstacol în trecerea Dincolo. Vederea ultimului deal îl umple pe Gary de tristeţe si amărăciune. „Simţea că aţa e pe sfârsite, că se apropie ceasul cel greu. Disperarea lui era disperarea celui care nu mai poate spune nimic, fiindcă nimic nu mai are sens sau valoare. Trebuia să se despartă de ceva, el, care fusese cineva. Era obligat să-si înceapă ultima, marea, definitiva singurătate. Cea a strămosilor. A măgăriei în sine. A pieilor albe ce bat toba când treci dintr-o lume în alta, din fiinţă în nefiinţă. Din ridicol în tragic. Sau invers."

În Arhiva C.N.S.A.S. am găsit o notă (nr. 0015418 din 17 iunie 1989) în care „SURU" i-a relatat unui fost coleg de detenţie, Augustin Silviu Prundus, str. Gheorghe Lazăr, nr. 20, ap. 3, loc. Cluj Napoca, următoarele: „…Am lucrat mult, stau drept si curat în faţa morţii. Aici, la Craiova, fiind cu Scoală Ardeleană serioasă, am scris o operă. Am publicat peste 10 volume, mai am patru în manuscris. Mă doare inima pentru cele 4-5 cărţi pe care ar fi trebuit să le scriu... Degeaba, nisipul clepsidrei mele s-a scurs... Frate Silviule, bătălia noastră a fost lungă. Am învins. Chiar dacă am pierdut totul în această bătălie…" Ca orice operă literară majoră, si biografia lui Sîrbu se proiectează spre un final deschis.

BIBLIOGRAFIE

1. Barbu, Mihai, *Memoriile lui Ion D. Sîrbu. O reconstituire*, Craiova, Editura Autograf MJM, 2011
2. Boia Lucian, *Mitologia ştiinfică a comunismului*, Bucureşti, Humanitas, 2000
3. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism. 1948-1964*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2010
4. Weber, Max, *Etica protestantă şi spiritual capitalismului*. Traducerea de Alexandru daicovici. Prefaţă de prof. dr. Ioan Mihăilescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993
5. Wunenburger, Jean-Jacques, *Imaginariile politicului.* Traducerea din franceză de Ionel Buşe şi Laurenţiu Ciontescu-Samfireag. Ediţie îngrijită de Ionel Buşe, Bucureşti, Editura Paideia, 2003
6. Mihăilescu, Dan C., *Singurătatea histrionului (*I, II, III), în „22", nr. 7 (262), 15-21 februarie, nr.8 (263), 22-28 februarie, nr. 9 (264), 1-7 martie 1995
7. Ungureanu, Cornel, *Acei oameni minunaţi în exilurile lor mântuitoare*, în „Orizont", nr. 7/1994
8. Vartic, Ion, *„Un oarecare Ion D. Sîrbu": Bufonul generaţiei sale*, în „Apostrof", nr. 10-12/1994

BDD-A21813 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:26 UTC)